

А. І. Вереш,

канд. філол. наук, доц.,

Ужгородський національний університет,

доцент кафедри української мови

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0430-2447>

АНТРОПОНІМНИЙ ПРОСТІР ДРАМАТИЧНОЇ КНИГИ «МАМИ» МАРІЇ МАТІОС

Стаття присвячена дослідженню антропонімного простору книги «Мами» Марії Матіос. Вивчення літературно-художніх антропонімів, які мають вплив на формування образів і визначають «обличчя» художнього твору, суттєво доповнює загальні уявлення про найменування.

Наша мета — проаналізувати антропонімний простір книги «Мами»; наше завдання — охарактеризувати літературно-художні антропоніми, об'єднуючи етимологію та авторську характеристику; визначити роль апелятивів у розкритті образів, звернути увагу на заголовки книги.

Об'єктом дослідження є літературно-художні антропоніми з книги «Мами» Марії Матіос. Предмет дослідження — інформаційне наповнення літературно-художніх антропонімів та заголовка книги «Мами» Марії Матіос. Методи дослідження: описовий метод і основні його прийоми: спостереження, інтерпретація та узагальнення, що дозволяє виявити, систематизувати й проаналізувати власні назви; контекстуально-інтерпретаційний метод застосовано для визначення конотативного навантаження літературно-художніх антропонімів; дистрибутивний аналіз допомагає виявити приховану оцінку інформацію в семантичній структурі онімів; метод етимологічного аналізу сприяє з'ясуванню доантропонімної семантики власних назв.

З'ясовано, що біблійонім *Мами* становить семантичне ядро тексту. Заголовок книги «Мами» акумулює розгортання сюжету разом з усіма літературними героями, стає символом.

Доведено, що літературно-художні антропоніми відіграють важливу роль у художньому тексті. Найменування головних героїв містять величезне інформаційне навантаження. Воно відчитується в доонімній семантиці антропоніма, в авторській характеристиці, увиразнюється цілою низкою різних конотацій. Назви для своїх героїв авторка бере з реальної антропонімії, тому ми зафіксували традиційні імена та прізвища, які характерні для гуцульської Буковини. Звернули увагу на мотиви утворення позивних українських воїнів, на роль апелятивів, на використання теонімів. Літературно-художні антропоніми книги «Мами» не тільки називають персонажів, але й характеризують їх.

Перспективою подальших розвідок є дослідження та порівняльна характеристика літературно-художніх антропонімів із романів «Черевички Божої Матері» Марії Матіос та «Між коханням і смертю» українського письменника Румунії Михайла Гафії Трайсти.

Ключові слова: апелятив, заголовок, інформаційне навантаження, літературно-художній антропонім, найменування, позивний.

A. I. Vehesh,

PhD in Philology, Associate Professor,

Uzhhorod National University,

Associate Professor of the Department of Ukrainian Language

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0430-2447>

ANTHROPONYMIC SPACE IN THE DRAMATIC BOOK «MOTHERS» BY MARIA MATIOS

The article is devoted to the study of the anthroponymic space in the book «Mothers» by Maria Matios. The study of the proper names of the literary heroes, which have an impact on the formation of images and determine the «face» of the literary work, significantly complements general knowledge about names.

Our goal is to analyze the anthroponymic space of the book «Mothers»; our task is to characterize proper names of the literary heroes, combining etymology and author's characteristics; to determine the role of appellatives in revealing images, to pay attention to the title of the book.

The object of the research is the proper names of the literary heroes in the book «Mothers» by Maria Matios. The subject of the study is the information content of the proper names of the literary heroes and of the title of the book «Mothers» by Maria Matios. Research methods: descriptive method and its main techniques: observation, interpretation and generalization, which allows to identify, systematize and analyze proper names; the contextual-interpretive method is used to determine the connotative load of proper names of the literary heroes; distributional analysis helps to reveal hidden evaluative information in the semantic structure of onyms; the method of etymological analysis helps to clarify the pre-anthroponymic semantics of proper names.

It was found that biblionym *Mothers* is the semantic core of the text. The title of the book «Mothers» accumulates the unfolding of the plot together with all literary heroes, becomes a symbol. It is proved that proper names of the literary heroes play an important role in the literary text. The names of the main characters contain a huge information load. It can be read in the pre-onym semantics of the anthroponym, in the author's characteristics, it is expressed by a whole series of different connotations. The author takes the names of her characters from real anthroponymy, that's why we recorded

traditional names and surnames that are characteristic of Hutsul Bukovyna. Attention was drawn to the motives for the formation of the call signs of Ukrainian soldiers, to the role of appellatives, to the use of theonyms. Proper names of the literary heroes in the book «Mothers» not only name the characters, but also characterize them.

The prospect of further investigations is the study and comparative characterization of the proper names of the literary heroes from the novels «The Shoes of the Mother of God» by Maria Matios and «Between Love and Death» by the Ukrainian writer of Romania Mykhailo Hafia Traista.

Key words: appellative, title, information load, proper name of the literary hero, name, call sign.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. Найменування персонажів привертають до себе дослідників, оскільки виступають одним із найважливіших компонентів літературного твору і можуть містити величезну інформацію про носія, бути символом. Власні назви персонажів є мовними одиницями, які характеризують денотатів і відображають особливості стилю письменника. Дослідження літературно-художніх антропонімів суттєво доповнюють загальні уявлення про антропоніми як базові складники онімної системи. Аналіз функційно-стилістичних особливостей літературно-художніх антропонімів — одна з проблем сучасної літературної ономастики. Ґрунтовний аналіз літературно-художніх антропонімів та їхніх функцій відкриває можливості для подальших узагальнень у царині відповідної лінгвостилістичної проблематики. Роман «Мами» М. Матіос ще не був об'єктом дослідження з літературної ономастики, тому порушена тема є актуальною.

Аналіз досліджень проблеми. Найважливішими працями, де подаються відомості з теорії, термінології української літературної ономастики, залишаються дослідження Ю. Карпенка, О. Карпенко, Л. Белея, М. Мельник, М. Торчинського, Н. Колесник та ін. Настільною книгою для тих, хто досліджує літературні оніми, став збірник статей «Літературна ономастика» (2008) відомого науковця Ю. Карпенка. Дослідженню українських літературно-художніх антропонімів присвятив свої праці Л. Белей («Функціонально-стилістичні можливості української літературно-художньої антропонімії XIX–XX ст.» (1995), «Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії» (2002), де він виокремлює основні тенденції розвитку новітньої української літературно-художньої антропонімії.

Творчість Марії Матіос завжди приваблювала звичайних читачів та читачів-наукців. Ціла низка статей присвячена дослідженню найрізноманітніших напрямків літературознавства та мовознавства на матеріалі творів М. Матіос. Серед мовознавчих досліджень найбільше, напевно, є напрацювань, що мають стосунок до використання діалектної лексики (Ж. Колоїз, К. Селіверстова, Г. Гримашевич, Г. Павлишин, Н. Сварич) та фразеологізмів (Т. Беляєва, В. Бойко, Н. Венжинович, Л. Давиденко, Т. Євтушина, У. Кемінь, К. Костюкова, Ю. Мельничук, Н. Пирога, І. Тимченко, Т. Хомич, М. Цуркан). Літературно-художні антропоніми досліджували З. Бакум, Н. Бербер, К.

Мисик, К. Мороз. Л. Стовбур, В. Титаренко та ін. Ми також маємо статті, присвячені дослідженню функцій літературно-художніх антропонімів із різних творів авторки («Літературні герої творів Марії Матіос» (2009), «Традиції та новаторство літературно-художніх антропонімів творів Марії Матіос» (2011)).

Наша мета — проаналізувати заголовок (біблійонім) та літературно-художні антропоніми книги «Мами»; **наше завдання** — охарактеризувати літературно-художні антропоніми, об'єднуючи етимологію та авторську характеристику; визначити роль апелятивів у розкритті образів.

Об'єктом дослідження є літературно-художні антропоніми з книги «Мами» Марії Матіос. **Предмет дослідження** — інформаційне наповнення літературно-художніх антропонімів та заголовка книги «Мами» Марії Матіос.

Опис джерельної бази, фактичного матеріалу та методів, застосованих у процесі аналізу. Джерельною базою дослідження послужила книга «Мами» Марії Матіос. **Методи дослідження:** описовий метод і основні його прийоми: спостереження, інтерпретація та узагальнення, що дозволяє виявити, систематизувати й проаналізувати власні назви; контекстуально-інтерпретаційний метод застосовано для визначення конотативного навантаження літературно-художніх антропонімів; дис-трибутивний аналіз допомагає виявити приховану оцінну інформацію в семантичній структурі онімів; метод етимологічного аналізу сприяє з'ясуванню доантропонімної семантики власних назв.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше здійснено комплексний аналіз літературно-художніх антропонімів, які функціонують у книзі «Мами» Марії Матіос; розкрито їхній інформаційний заряд; визначено роль заголовка та заміників назв — апелятивів. **Теоретична цінність** нашої розвідки полягає в поглибленні знань про характеристичний заряд та функції літературно-художніх антропонімів у сучасній прозі. **Практичне значення** визначено тим, що мовний матеріал можна ввести до наукового обігу з ономастики. Результати дослідження можна використати у викладанні розділів лексикології та ономастики, під час укладання методичних посібників.

Виклад основного матеріалу. Тема російсько-української війни торкнулася багатьох сучасних письменників. Воєнним подіям на сході України присвятили свої романи С. Жадан («Інтернат»), С. Дзюба і А. Кірсанов («Позивний «Бандерас», «Позивний Бандерас. Операція «Томос»»), В. Шкляр («Чорне сонце»), М. Дочинець («Діти папороті»), А. Кокотюха («Врятувати березень»), В. Івченко («Після 24-го»), Н. Романовська («Рятуючи Єву») та інші. Ці твори вже були об'єктами нашого дослідження, яке стосувалося аналізу літературно-художніх антропонімів.

Відома українська письменниця Марія Матіос у новій книзі «Мами» порушує гострі питання сьогодення. І найважливіше із них — горе і біль матерів, які втратили своїх синів. «Мами» — важка драматична книга, яка розкриває біль і страждання матерів.

Назва роману «Мами» об'єднує назви розділів, які є іменами матерів-страдниць, що втратили своїх синів. Відомо, що жінка завжди шанувалася нашими предками в

усі віки. А жінка-мати — свята, бо дає життя. Для кожної матері її дитина — найголовніша людина в житті. Втрата єдиного сина для матері — страшний біль, який ні з чим не зрівняти. Героїнь М. Матіос об'єднало одне горе. Авторка пише: «Усі вони — різні, у кожної своя доля, але об'єднає їх одне — найстрашніше, що може спіткати маму,— втрата єдиного сина. Кожна переживає горе по-своєму, а разом вони доповнюють одна одну і розкривають усю глибину й розпач трагедії осиротілого материнства» [7, с. 2].

Бібліонім Мами стає одночасно збірним та символічним онімом, бо має стосунк до всіх матерів, особливо українських матерів, чії діти пішли захищати свою землю і вже ніколи не повернуться назад. Домінантне становище високочастотного імені Мама, яке становить семантичне ядро тексту, сприяє винесенню його в заголовок. Про важливу роль заголовка Ю. Карпенко писав: «На чолі твору, як командир, стає той елемент, що виявляється найістотнішим» [5, с. 36]. У цьому заголовному авторському виділенні — найважливіший елемент змісту, художній задум.

Чотири оповіді в книзі названі іменами матерів: Мама Марія, Мама Веронця, Мама Михайлина, Мама Сидонія. П'ята оповідь називається Мама Мамая, що є вказівкою на те, чия мама, а не хто.

У назві першої частини «Мама Марія» є найпоширеніше у світі ім'я **Марія**. Воно також найактивніше використовувалося нашими письменниками, бо це ім'я Божої Матері. Відомий ономаст Л. Белей писав: «У міжвоєнний та повоєнний періоди українські майстри слова, пам'ятаючи про неймовірні страждання Божої Матері, часто звертаються до імені Марія, яке стало символом недолі і страждань української жінки-матері» [1, с. 151]. Цим іменем своїх героїнь називали Т. Шевченко, П. Тичина, У. Самчук, О. Довженко, Н. Королева, В. Стефаник, М. Хвильовий, В. Шевчук, І. Драч, К. Москалець, В. Яворівський, С. Жадан та ін.

Ім'я Марія — це ім'я Богородиці, яка є заступницею і порадицею, Небесною покровителькою України. Ім'я давньоєврейського походження, означає 'бути гірким — гірка'; або 'чинити опір, відмовлятися, заперечувати — яка чинить опір, заперечує, вперта' [9, с. 212]. В образі і назві героїні Марії Матіос — образ усіх матерів, тому апелятив мама переходить в онім Мама. Цікаво, що М. Матіос жодного разу не називає маму Марією, як і, до речі, не озвучує ім'я сина. Апелятив син — збірний (узагальнений) образ синів, що відійшли на небо, також став літературно-художнім антропонімом. Мама постійно відчуває присутність загиблого сина, вона веде з ним розмову, на що вказують її звертання: **Сину, Синку, Синочку, Білий Голубе**. Важко читати ці рядки, бо вони повні розпачу і горя. М. Матіос втратила єдиного сина, тому ця частина — крик душі матері, і не просто матері — Марії, Марії Матіос. Авторка пише: «Такої чорної і твердої дороги немає більше ніде у світі, як дорога матері до могили Сина» [7, с. 14]. У тексті ознак оніма набувають займенники. Усі вони пишуться з великої літери, як у звертанні до Бога: **Ти, Тебе, Тобі, Твій, Його, Він** («Все одно — на останньому видиху Мама розуміє: це Він» [7, с. 12], «Я навіть чую, як Ти це кажеш, Синку...» [7, с. 15]). Апелятивна назва **синьооке сонечко** доповнює

вміст літературно-художнього антропоніма Син. Небесні очі Сина «розтеклися синім кольором у блакиті — чистій, як Його невинна душа» [7, с. 17]. Він подає їй різні знаки, вона говорить з Ним: «Тобі там не холодно, Синку?... Чи це Ти, моє синьооке сонечко, в цю мить розтоплюєш льоди в моїй душі?» [7, с. 17].

У другій дії «Мама Веронця» фігурують два персонажі — Веронця та Михайлина. Літературно-художній антропонім **Веронця** — регіонально значущий. Ймовірно, це місцевий варіант імені Вероніка, Верона — 'яка приносить перемогу' [9, с. 65]. Доантропонімна семантика імені в тексті не розкривається. Здрібніло-пестливий варіант Веронця вказує на хороше ставлення односельчан до героїні. Для творів М. Матіос характерним є називання старших людей демінутивами: **Даруся, Маруська, Мирося, Фрозинка** та ін. Баба **Михайлина**, яка сама себе називає «старою сушеницею», заспокоює Веронцю, просить не голосити, а Веронця їй каже: «Я втратила сина на цій війні-і-і... рік, як утратила, і рік його топлю сльозами... стриматися не можу... — знову захлинається виттям. — А ви мені кажете не голосити. Як то можна таке казати осиротілій мамі? Я лишилася, як палець. Сама-самісінька» [7, с. 31]. Веронця не знала, що Михайлина також втратила сина «ще на тій, що була по великій у світі війні» [7, с. 31]. Обох жінок спіткала одна біда. Бабу Михайлину в селі прозивають «дай-ногам-поля», «божою кульбабкою».

У третій дії авторка подає історію Михайлини. Її сина-упівця закатували НКВДисти, а зморожану Михайлину заставляли признати труп сина. Убита горем жінка змушена відмовитися від сина, щоб хоч знати, де буде похований. У надскладній ситуації вона проявила силу духу, терпимість, перенесла муки і понесла свій хрест. Не випадково її ім'я Михайлина — 'богоподібна', 'хто як бог, рівна богів' [9, с. 136]. Тут тільки один літературно-художній антропонім, але є низка апелювань — заміників імен. Офіцер радянської армії називає Михайлину сукою, курвеєю, а її сина — *бандитом, виблядком*. Безіменним залишається офіцер, для Михайлини він — *нелюд, звір*. Михайлина називає сина *хлопчинкою, дитятком* («Чому їй не дали вмерти, коли впала обличчям на ту дірку під серцем хлопчинки» [7, с. 45]; «...але нелюд залізними кліщами люто відтягує її від мертвого хлопчинки...» [7, с. 47]).

Найбільшою в книзі М. Матіос є четверта дія «Мама Сидонія». З перших сторінок знайомимося зі сварливою медсестрою амбулаторії **Сидонією** («...розчервоніла і грізна, мов фурія, медсестра Сидонія Вакулюк у білосніжному халаті...» [7, с. 63]; «Сидонія тримає руки на крижах, мов язиката Одарка із "Запорожця за Дунаєм". Бракує хіба Карася й макогона» [7, с. 64]; «Така вона — старша медична сестра сільської амбулаторії Сидонія Вакулюк — рот мало коли їй закривається. А вже хто потрапив на язик — тікай і не озирайся! ...Але люди зивкли — без неї, від старого до малого, мало хто в такому великому селі обходиться. Гостра, як наточений ніж, але справедлива» [7, с. 67]). Героїня має рідкісне ім'я. У християнській традиції воно асоціюється з поняттям 'жінка, вартова'. Первісне значення імені вже розкривається: Сидонія стоїть на варті здоров'я людей. У реабілітаційному центрі Сидонія буде піклуватися про життя і здоров'я вчорашніх бійців, саме тут її називатимуть

мамою, а доантропонімна семантика імені знову розкривається («Вона відчула себе одночасно їхнім сторожем, і таємним охоронцем, і сестрою-жалібницею, і матір'ю. Це тремтливие і таке делікатне відчуття своєї потрібності, навіязане уявою чи такою крайньою потребою, робило її стійкішою у власному горі» [7, с. 193], «Не знайомим з цією стороною життя не прийшло би до голови, що пережили і дотепер переживають ці п'ятеро, над якими вже й Сидонія трусилася, наче квочка над курчатами» [7, с. 230]). Давній коханець Адам Іванович називав Сидонію **Донною** («... ніхто не говорив до неї такими дивними — як у любовних романах — словами, не називав її панським ім'ям Донна, а не сільським Сидоня...» [7, с. 79–78]). Натрапляємо на улесливі, народнопоетичні звертання до Сидоні: *царице небесна, Срібна Донно, ластівко моя, мила, превелебна пані, чарівна моя Сидоніє*. Але завжди коханця щось не влаштовувало, тому Сидонія висновкує: «Сказано, Адам. А вона так і не стала для нього Євою. Що правда — то правда. То нащо їй цей чемодан без дна і ручки?» [7, с. 82]. Рідкісним у героїні є не тільки ім'я, але й ім'я по батькові — Хризонтівна, яке є розмовним варіантом імені Хрисанф, що в перекладі з грецької означає 'золотоцвітний' [9, с. 401]. Дуже незвичним було це найменування, тому найчастіше героїню кликали **Сидонією батьківною**. Головний лікар, підлеглою якого була Сидонія, міг по-різному її називати: **Сидонія батьківна, Сидонія Хризонтівна, Сидонія Хризантемівна**, усе залежало від роботи та поведінки медсестри («Хризантемівна» з уст їхнього головного — це вже червоне світло світлофора для неї» [7, с. 71]). Самій Сидоні подобалося як називав її лікар Хризантемівною («Так і не навчила його називати себе по батькові правильно. А може, доктор уже сам здогадався, що насправді їй дуже подобається ота «хризантемівна», лиш вона про це не сміє нікому сказати. Від «хризантемівни» ніби війнуло запахом дому і улюблених хризантем з гострим ароматом розтертого в долонях листя» [7, с. 138]). Хризант(ус) — грецьке ім'я, означає 'золота квітка' [4, с. 624]. Прізвище героїні **Вакулюк** походить від імені Вакула, що з грецької мови означає 'пастух' [9, с. 54]. «За іншою версією, патронім мотивований киргизьким антропонімом *Вакал*, що в перекладі на укр. означає 'уповноважений'. Менш імовірним є його походження від діал. апелятива *вакол* — 'загорода, оборя'» [3, с. 73]. Натрапляємо в тексті на розмовний варіант прізвища **Вакулючка**. Ім'я і прізвище героїні доповнюють одне одного: що вартовий, що пастух — ті, що оберігають, доглядають, бережуть. Сидонія знаходить умовну могилу сина, вишиває рушники і на інші могили, доглядає за ними також. Про таких кажуть: золота людина. Тому ім'я по батькові спрацьовує також — золотоцвітна. Головний лікар, який так і залишається в тексті головним, тобто маємо тільки апелятивне називання, кожен раз дивується силі витримки Сидонії, її норовистому характеру, але золотій душі («Незбагненна ця жінка Хризантемівна. Уміє зарізати без ножа. І сердитися на неї не розсердишся, і не підтримати не можеш» [7, с. 172]; «Ні, ця Вакулючка колись таки доведе його до інфаркту... Ця жінка має талант до страждання. Але чи вона хоч колись зазирає в паспорт? І на скількох її вистачить? І на скільки?» [7, с. 273–274]). Сидонія не тільки доглядала за могилами, виходжувала хлопців у клініці,

їй ще доведеться виходжувати внучку. Можливо це і тримає її ще на цьому світі. У дії «Мама Сидонія» авторка подає наймення сина — **Вакулюк Віталій Іванович**. Сидонія буде його називати **Віталієм, Вітальчиком** («Вона не може говорити про Вітальчика в минулому часі» [7, с. 122], «Я у воєнкоматі дала їм усі дані про Вітальчика» [7, с. 124]). Ім'я Віталій латинського походження, означає 'життєвий', 'живучий', 'здоровий' [7, с. 70]. Не судилося синові вижити в тій іловайській м'ясорубці, але в пам'яті матері він завжди буде живим і здоровим. Його донька — його продовження, тому матері тепер прийдеться піклуватися про здоров'я внучки.

Привертає увагу те, що здрібніло-пестливо називають своїх синів-солдатів й інші матері: **Микольцо, Петрусь**. Сидонія в реабілітаційному центрі травмованих хлопців теж називатиме пестливо, по-материнськи: **Юрчик, Іванко**. Усі вони діти, дорогі, рідні діти, тому й кличуть їх по-дитячому.

Другий розділ оповідання «Мама Сидонія» присвячений проходженню реабілітації п'ятох «вчорашніх воїнів, за плечима яких досвід і випробування на кілька життів». Усіх хлопців, як казав Ігор-«Філософ», об'єднала війна, Іловайськ, з якого не повернувся і Віталій — син Сидонії. Усі хлопці мають позивні, по-своєму буде називати їх Сидонія.

Ігор-«Філософ» любив розмірковувати, у ньому жив «філософ», тому прізвисько було вдалим («...багатослівні філософські одкровення Ігоря — трохи закладні...» [7, с. 194]; «Коли Ігор «філософствує», вони залюбки його слухають, підтакують і подеколи підтримують філософський настрій. А буває, котрийсь грубо цитькне «не умнічай» — і «Філософ» замовкне на півслові, відвернеться до вікна і до кінця сеансу, надувшись, не вимовить і слова» [7, с. 256]). Філософ — 'людина, схильна до абстрактних міркувань, роздумів' [2, с. 1536]. Як бачимо, позивний відповідає манері героя говорити і міркувати.

Ярослав постійно відчуває холод, «нікому не розкриває свого колишнього позивного, щоб його не здали «ватникам», як уже один раз зробили...» [7, с. 196]. Читач так і не дізнається, який був позивний.

Боець **Дарій** має позивний **Яструб** («Третій хлопець — новенький, з рідкісним ім'ям Дарій, яке Сидоня чомусь довго не могла запам'ятати, бо, власне, він відгукується тільки на свій фронтовий позивний "Яструб"» [7, с. 197]). Позивний хлопець собі вибрав сам, коли вперше накрили позиції градами, коли було дуже страшно («І от через отой перший свій страх, який неможливо передати ніякими словами, я оголосив, що мій позивний "Яструб"». ...Я повторював собі: я яструб, я яструб. І сам починав вірити в це» [7, с. 199]). Сидонія порівнює його з голубом і не розуміє, чому такий позивний він придумав. Уже в клініці Дарій отримує інше прізвисько — **Іжак** («...Дарій залишався закритий, мов іжак перед небезпекою, а одночасно він більш, ніж інші, вдатний збирати на себе негатив, як той іжак, що рекордними темпами «вичісує» кліщі на траві. Тому між собою персонал центру називає Яструба іжаком» [7, с. 198]). Сидонія «любовно в умі» називає його **«Іжачком»** або **Дарієм-«іжачком»**.

Двадцятитрирічний **Юрчик**, у якого пів голови сивої, має позивний **Мойбре** (*«Його смішний позивний “Мойбре” завжди викликає у решти хлопців якщо не по-смішку, то легке під’юджування або ж незлостиві книпи»* [7, с. 222]). Ми дізнаємося, що **Юрко Вепрейчук** із Верховини, його мову не дуже розуміють. Походження його позивного розкриває Ігор-«Філософ»: *«Здається, «мой, бре» — це якийсь специфічний гуцульський вигук. Щось таке на зразок здивування»* [7, с. 223]. І він має рацію, за часте використання цього вигуку персонаж отримав екзотичне псевдо. До речі, саме Юрко всім розповідає, що назва «позивний» — неправильне слово (*«Побратимам слід присвоювати не позивні, а повстанські “псевда”. Як то робили колись його прадіди в УПА. А вони толк в партизанці знали»* [7, с. 222]).

Іван-«Шибеник» то свистить, то різко зіскакує, то бешкетує, то перебиває. Він *«страждав від кошмарів, мало не щоночі здіймаючи на ноги криком увесь центр»* [7, с. 224]. Шибеником його зробила війна: він не може змиритися зі спокоєм у тилу, його дратують ровесники, які спокійно п’ють пиво, вантажники, бармени, бо вони не знають, що таке війна. Саме він розвінчує міф про красиву смерть на війні, визнає, що вона потворна (*«Солдат на війні згадує і кличе тільки Бога і маму, і більше нікого»* [7, с. 258]).

Для Сидонії всі вони — Хлопці! Воїни! Чоловіки! В усіх, як і в Сидонії, був пост-травматичний стресовий розлад. У кожному з них Сидонія шукала схожості з сином (*«...Сидонія шукала хоч якісь, хай найдрібніші — лише б упізнавані — синові риси, з яких вона подумки складала його живий портрет: у того візьме чоло, у цього підборіддя, поворот голови. Заплющувала очі — і уявляла сина»* [7, с. 194]). Так, воїни, але діти... Для хлопців Сидонія залишається «мамою Сидонею» (*«З “мамою Сидонею” хлопці прощалися майже завжди однаково: міцно обіймали, цілували, вона їх благословила і завжди гладила по голові, як любила гладити сина»* [7, с. 269]).

Опікується хлопцями **Ілона Леонідівна** — старший психотерапевт-реабітолог, «вчорашня випускниця-відмінниця місцевої медакадемії, донька університетського проректора з науки». Ілона панічно боялася занять із хлопцями, тому на допомогу приходила Сидонія, вона називала лікарку **Ілонкою**, **Ілоночкою**. Саме Сидонія радить Ілоні не приходити в білому халаті, шапочці (*«Ну, щоб ти для них не була, як тюремна наглядачка. А будь, як сестричка їхня. Домашня така. Тепла»* [7, с. 216]). І поступово колишні бійці починають відкриватися добрій, світлій Ілоні Леонідівні. Не випадково її ім’я (Ілона — Олена) в перекладі з грецької означає «світла, осяйна» [9, с. 265].

Дуже часто М. Матіос використовує прикладки для називання, де першою частиною є ім’я, а другою — вказівка на рід заняття, родинні зв’язки тощо: **Яся-фамільянтка**, **Галя-втікачка**, **Петро-мародер**, **Дарій-їжачок**.

М. Матіос називає другорядних персонажів звичайними християнськими іменами чи їхніми варіантами, деяким притаманні діалектні риси: **Дуся**, **Маруся**, **Оля**, **Ірінка**, **Петро**, **Орися**, **Оксана**, **Дмитро**, **Маріка**, **Мирося**; іноді трапляються прізвища (**Іванюк**), імена+прізвища (**Микола Сидорук**), імена+імена по батькові (**Іван**

Дмитрович). Є також прізвиська у прізвиськах, наприклад, **Валєрка «Ушлий»** уже має бандитське поганяло, що означає «хитрий, крутий, спритний» на кримінальному жаргоні, а Сидонія називає його **Бізнесюком** (від бізнес + найхарактерніший для буковинців суфікс –ук, -юк).

Не обходиться Марія Матіос без використання теонімів. Буковинці — люди релігійні, тому теонім **Бог** присутній на сторінках книги «Мами». Кожна з матерів просить у Бога захисту для Сина, просить зустрічі з Ним, допомоги витримати біль втрати. Теонім Бог «називає вищу силу, що має владу не лише над людиною та її долею, але й над усіма сферами буття» [6, с. 153] («*Б'юся головою об стовбур дерева: Боже, поможи мені побачити Сина! Ти ж є любов, Боже! Не скупися на радість для матері хоч коло Його портрета*» [7, с. 19]; «*Господи... змилосярдься хоч Ти наді мною, Господи... Татку щирий небесний, — умертви мене. Господи... відними моє життя... зіштовхни зі скелі... закопай живцем, лиш не дай видіти те, що цей нелюд хоче, щоб вона виділа...*» [7, с. 40]; «*Позволь, Боже, цьому звірові на двох ногах вбити мене ще раз... бо не витри-и-мую, Матір Божа...*» [7, с. 46]; «*Праведний Боже! Нащо їй уся ця макулатура?!*» [7, с. 134]. Думає Сидонія про купу аркушів паперу стосовно експертизи на ДНК, де висновок про 99, 999% біологічної спорідненості призводить до втрати свідомості. Героїня спілкується з **Отцем Небесним** у своїй хаті, плаче, а «*сльози — також молитва. Сльози доходять до Бога, коли вже немає сил на молитву словами*» [7, с. 142]. Вона і просить Бога, і гнівається на Нього: «*Боже праведний! Нащо ти так знущаєшся з мене?! Де я маю знайти те, що лишилося від сина?*» [6, с. 149]. На кладовищі, де могила з номером її сина, Сидонія вимовлятиме: «*Ой, Божечку...*» [7, с. 157]. Сидонія дякує Богу за тишу в поїздах до могили сина, за добрих людей («так Бог дає», «Слава Господу Богу», «Господи», «Ох, милий Боже!»). У цих звертаннях до Бога — віра в добро. Як зазначає В. Папіш, «Художнє втілення образу Бога інколи залишається в земній реальності, де Бог володіє відповідними фізичними й моральними людськими характеристиками» [8, с. 318].

Нечуваний героїзм української жінки дивує, безстрашність і безкорисливість надихають, уміння вистояти, вижити в скрутній ситуації й залишитися людиною — приклад для наслідування. Сидонія не потребувала жалості, вона не вважала себе нещасною («*Я не є нещасна, щоб наді мною голосили більш удатні. Я осиротіла мама, але не нещасна. А їм усім Бог суддя*» [7, с. 172]). Героїні роману М. Матіос чудово розуміють силу Бога, тому натрапляємо на велику кількість «імперативів з проханням про певне благо, звеличування Всевишнього, наголошування на його всемогутності, настанова молитися і покладати на нього надію, бо доля людини — у його руках» [6, с. 154].

У п'ятій дії «Мама Мамая» Марія Матіос подає історію старої **Їленки**, для якої кіт Мамай став рідною «людиною», вона опікується ним, розмовляє з ним, переживає за нього. Крім зооніма **Мамай**, є ціла низка апелюючих звертань до кота: *людино, хлопче, шельмо, бахуре, нендзо ти така лєцта* («Баба Їленка, ще як була молодшою, на розпитування, коли вже нарешті вийде заміж або хоча би народить

дитинку, гострила язиком; «Мама я. Мама! Ондечки якого файного кота замість чоловіка і дитини маю. Так що мама я. ...Так і прозвали в селі бабу Їленку мамою Мамаю» [7, с. 281]). Мама є мама. Стара сама не поїсть, а коту віддасть, прощає йому всілякі провини, переживає, що буде з ним, як її не стане. Баба Васютка приносить сусідському котові Мамаю гостинці, як малій дитині. Стара Їленка дуже любить Мамая («Людино, дивлюся на тебе — і око радується, а серце дужче трепітькається: який ти файнюцький та чистюцький! Хіба лиш не наодеколонений» [7, с. 279]).

Висновки та перспективи дослідження. Наше дослідження дає підстави стверджувати, що літературно-художні антропоніми книги «Мами» М. Матіос служать для характеристики персонажів. У них письменниця заклала важливу інформацію, яка знаходиться в доантропонімній семантиці, розкривається завдяки авторській характеристиці та увиразнюється базовими конотаціями. Найменування для своїх героїнь авторка бере з реальної антропонімії, тому ми зафіксували традиційні імена та прізвища, які характерні для гуцульської Буковини. Ми звернули увагу на мотиви утворення позивних українських воїнів, на роль апелятивів, на використання теонімів. Заголовок книги «Мами» акумулює розгортання сюжету разом з усіма літературними героями, стає символом. Між заголовком та твором є нерозривні зв'язки. Перспективою подальших розвідок є дослідження та порівняльна характеристика літературно-художніх антропонімів із романів «Черевички Божої Матері» Марії Матіос та «Між коханням і смертю» українського письменника Румунії Михайла Гафії Трайсти.

Література

1. *Белей Л.* Про християнські джерела української літературно-художньої антропонімії XIX–XX ст. Волинь — Житомирщина. *Історико-філологічний збірник з регіональних проблем* на честь 70-річчя професора В. В. Німчука. Житомир, 2003. С. 150–153.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. *Габорах М. М.* Прізвища Галицької Гуцульщини. *Етимологічний словник*. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2019. 584 с.
4. *Ісат Ю. А.* Таємниця вашого імені. Донецьк : ТОВ ВКФ «БАО», 2006. 736 с.
5. *Карпенко Ю. О.* Назва твору як об'єкт ономастики (Переважно на матеріалі творчості Миколи Бажана). *Літературна ономастика: зб. статей*. Одеса : Астропринт, 2008. С. 29–37.
6. *Колесник Н. С.* Онімія української народної пісні: монографія. Чернівці : Технодрук, 2017. 368 с.
7. *Матіос М.* Мами. Драма на шість дій. Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2023. 288 с.
8. *Паліш В. А.* Лінгвопсихоакцентуація елітарної мовної особистості: теорія, історія, дискурсивна практика : монографія / передне слово, наук. ред. проф. Т. А. Космеди. Вінниця–Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2022. 456 с.
9. *Трійняк І. І.* Словник українських імен. Київ : Довіра, 2005. 509 с.

References

1. Belej, L. (2003), Pro khrystyianski dzherela ukrainskoi literaturno-khudozhnoi antroponii XIX–XX st. [On the Christian sources of Ukrainian literary anthroponymy of the 19th–20th centuries]. Volyn — Zhytomyrshchyna. *Istoryko-filolohichniy zbirnyk z rehionalnykh problem na chesht 70-richchia profesora V. V. Nimchuka*. Zhytomyr, pp. 150–153. [in Ukrainian].
2. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) (2005) [*Great explanatory dictionary of the modern Ukrainian language (with additions and supplements)*] / Uklad. i holov. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF «Perun». [in Ukrainian].
3. Haborak, M. M. (2019), *Prizvyshcha Halytskoi Hutsulshchyny. Etymolohichniy slovnyk* [Surnames of the Hutsul Galicia region. Etymological dictionary]. Ivano-Frankivsk: Misto NV. [in Ukrainian].
4. Isat, Yu. A. (2006), *Taiemnytsia vashoho imeni* [The secret of your name]. Donetsk: TOV VKF «BAO». [in Ukrainian].
5. Karpenko, Yu. O. (2008), Nazva tvorv yak obiekt onomastyky (Perevazhno na materialy tvorchosti Mykoly Bazhana) [The title of the work as an object of onomastics (Mainly based on the work of Mykola Bazhan)]. *Literaturna onomastyka: zb. statei*. Odesa: Astroprynt, pp. 29–37 [in Ukrainian].
6. Kolesnyk, N. S. (2017), *Onimiia ukrainskoi narodnoi pisni: monohrafiia* [Onymia of the Ukrainian folk song: a monograph]. Chernivtsi: Tekhnodruk. [in Ukrainian].
7. Matios, M. (2023), *Mamy. Drama na shist dii* [Mothers. A drama in six acts]. Kyiv: A-BA-BA-HA-LA-MA-HA. [in Ukrainian].
8. Papish, V. A. (2022), *Linhvopsykhoaktsentuatsiia elitarnoi movnoi osobystosti: teoriia, istoriia, dyskursyvna praktyka: monohrafiia* [Linguistic psychoaccentuation of an elite linguistic personality: theory, history, discursive practice: monograph] / perednie slovo, nauk. red. prof. T. A. Kosmedy. Vinnytsia–Uzhhorod: Polihraftsentr «Lira». [in Ukrainian].
9. Triiniak, I. I. (2005), *Slovnyk ukrainskykh imen* [Dictionary of Ukrainian names]. Kyiv: Dovira. [in Ukrainian].